

Truman Capote azért harcolt, hogy a könyveit a benzinkutaknál is árulják. Azt írja, akkortól tekintette magát írónak, amikor azt látta, hogy valaki a strandon a Hidegvérrelt olvasta.

A kölykök köveket gyűjtöttek műanyag vödörben, mások tengeri sünöket, és voltak, akik búvárkodtak; a száradó kagylóhéjak tárlatának is sok látogatója akadt a mólón. A felnőttek között alig akadt kivétel: szinte mindenki hozott magával könyvet. Létrehoztam a magam kis gyűjteményét, amelyet itt közreadok; arról szól, hogy ki mit olvasott tavaly nyáron az Adrián.

A fényképezés is gyűjtőszervedély már régóta, de most mintha reneszánszát élné. Ahogyan sokan a kocsijukkal villognak, mintha mostanság a fényképezőgép is státuszszimbólum volna. A menőbb annyiba is kerül, mint egy autó. És a parton van idő bibelődni vele. Az egyik fiatalember kezében akkora lencsét látok, mint egy ágyú, hason fekszik, és éppen egy bogarat méreget, amint mászik felfelé egy fűszálon. Egy másik fotós a távoli hajók fedélzetét pásztázza, mint egy kukkoló. Ezek a fallikus masinák már alig hasonlítanak elődeikre, mivel kiiktatódott a véges filmtekercs; a digitalizált mechanikus sűrítmény mindössze egy lapocskára, és már nincsenek mindenféle nagy gombok rajta, nem tekerésznek izgatottan összevissza, hanem egy skálán mozdítják a beállításokat.

Egy öt éves gép elavult ebben a mezőnyben. Én könyveket fényképeztem. Eleinte bizonytalankodtam, mit szólnak majd hozzá. De nem dobáltak meg kövekkel, nem is szóltak rám.

Az a legérdekesebb felfedezés, amikor olyan regényt lát valakinek a kezében az ember, amit maga is olvasott – egyszeriben közös élménynek tűnik, egyszerre ismerősök lesznek vadidegenekből. Megfigyeltem, hogy mindenki vet egy pillantást a másik könyvének borítójára. Akár a fűvön hagyva. Minden tokoladás nélkül, kíváncsiságból. Mutasd a könyvtárad, és megmondom, ki vagy – ez a borgesi szállóige kicsit szigorú, mert nem kell ilyen messzemenő következtetéseket levonni. Ennél elnézőbb a vélekedés, hogy inkább könyvet lássak nálad, mint kést.

Vekerdy Tamás szerint: „ha a jó olvasó egy jól leírt futásról olvas, akkor lábikrájába több vér áramlik, és a testi állapotok ilyen és ehhez hasonló változásai tovább mélyítik az érzelmi azonosulás lehetőségét”, amiből az is következhet, hogy majd jobban megy az úszás.

Ha még nyaraláskor sem olvas el egy átlagolvasó egy könyvet, akkor vajon mikor pótolja?

Az még hagyján, hogy mindenki olvas egy könyvet a tenger mellett, de feltűnő volt, hogy két francia fiatal egyszerre ugyanazt a könyvet olvasta. A lány lapozott, a fiú tartotta a könyvet. Nem is tudom, mi lehetett élvezetesebb, az egymáshoz simulás vagy maga a regény. Mindenesetre kíváncsivá tett, ugyan mi lehetett ez a lebilincselő olvasmány.

Egy kis nyomozásba telt, mire rájöttem: lefényképeztem, aztán kinagyítottam: John le Carré kortárs angol író, a kémregény-irodalom egyik legismertebb alakja írta, a *The Mission Song* eredetiben 2006-ban jelent meg, később lefordították *Geheime Melodie* címmel németre, ez látható a képen, ami „titkos dallam”-ot jelent, de kiadták magyarul is *A zebra dala* címmel. Mit nem tud meg az ember a tengeren!

Ki memé megmondani, hogy mit olvasson az ember. Egyáltalán: miért volna érdemes egy ilyen kérdést felvetni? Legfeljebb érdeklődésünk eredményéről számolhatunk be, minősítés nélkül.

Van, aki nem is a saját anyanyelvén olvas. A parton régóta nem mennek ki a divatból a kortárs regények: Gabriel García Márquez: *Szerelem a kolera idején*, Daniel Kehlmann: *Hírénv*, Bernhard Schlink: *A felolvasó*, Paulo Coelho: *Alef*, Per Olov Enquist: *Az udvari orvos látogatása*, Dan Brown: *Az elveszett jelkép*, Michel Houellebecq: *A térkép és a táj* – a fotógyűjteményekben többek között ezek a kötetek láthatók különböző nyelveken, de mindegyik megjelent magyarul is. Három fotón, három különböző nyelven örökítettem meg Thornton Wilder Szent Lajos király hídjá című regényét, pedig nem is új, nem is olyan híres. Az igazi trófea pedig az a felvétel, amely egy törülközőn heverő Márai-regényt örökít meg: *Die Jungen Rebellen* (a *Zendülők* német nyelven).

Úgy lesz autentikus, ha a magam könyveit is leltárba veszem: Krzysztof Varga *Függetlenség* sugárút és Potozky László *Áradás* című könyvét olvastam.

Az olvasó még mindig olvasni akar, vagyis bukni látszik a „megmondók” autoritása. A mostanság sokat emlegetett Montano-szindróma meglehetősen leleplező nyíltságának térhódításával találkozunk, mely arra hívja fel a figyelmet, hogy érdektelenné válik az a kör, amelyen belül írók írókkal beszélgetnek irodalomról, vagy esetleg írók hasonmásai remixelődnek, mert ilyen esetben az irodalom önmagáról beszél, palimpszesztikuságával mintegy átnézve a hús-vér, könyvesboltban válogató olvasó felett, aki jó érzékkel utasítja el mindazt, amit erőrendűséggel próbálnak rásózni. Az olvasó ugyanis immunis a kánonérzékenységre.

Az izlésre nem lehet egyenruhát szabni. Mert hogy ki mit tett a kosarába, az kiderül abból, hogy most mit tart a kezében a fák alatt, miben merül el, milyen művekre kíváncsi, mi jelent számára élményt és élvezetet.

*

Leejtem a térdemre a könyvet. A hajóút kifáraszt. Úgy hullámzik a tenger, ahogyan a lapok peregnek lassan. Becsomagoltam újságpapírba, ne lássa mindenki, hogy mit olvasok.

Witold Gombrowitznak (saját bevallása szerint) gyakran feltették a kérdést: Hogy van az, hogy te, a komoly és bonyolult író (nyilván ilyennek szerette volna titulálni önmagát) unod Kafkát, nem szereted a festészetet, silány regényeket olvasgatsz. Erre pedig a következő „slágfertő” választ adta a neves lengyel: „A magasröptű művészetet szinte senki nem olvassa, ez gyakran valami más módon működik, talán a pusztá jelenlétével a kultúrában.” Aláhúztam ezt az idézetet 1961-es *Naplójában*, mert nagyon felbőszített. Elhatároztam, hogy bosszúból a *Cselédlépcsőn* című könyvét olvasatlanul hagyom a polcomon.

Nem hiszek tehát abban, hogy a „magasröptű művészet” olvasatlanul, úgymond: szóbeszéd, baráti társaságok, szexuális közösségek, szekták, klikkek, különféle rokonságok, politikai pártok és eszmék útján terjedne. Az olvasásnak nincsen pótszere, nem végezhető el más helyett, mert egyes szám első személyű. Az én olvasásom csak az enyém, ebbe nem szólhat bele könyvtárnyi szakirodalom és egyetlen divatos elmélet sem.

Nem kötelező persze végigolvasni a „magasröptű művészet” klasszikusait, de akik arra vállalkoznak, hogy utószót írjanak az *Ulysseshez*, viszont „unták” követni minden sorát, azokról azért kiderült előbb-utóbb, hogy felületesebbek voltak.

De az idén nyáron biztosan megjelenik a strandon az új fordítás.

*

Gabriel García Márquez lényegretörően megfogalmazta regénycímében: Azért élek, hogy elmeséljem az életemet. Ha kibeszélhetnék a

saját könyvemből, akkor azt mondanám az olvasónak: amikor ismétlődésekre, átfedésekre és felülírásra bukkansz, az mindig annak a küzdelemnek az eredménye, hogy közelebb kerüljek ugyanahhoz a gondolathoz, amelynek kifejtésével még mindig nem vagyok megelégedve. Mintha valaha is megszabadulhatnék attól az alapvetéstől, amely sarkítva így mondható ki: minden, mi velem történt, a papíron folytatódik, ott bontakozik ki, ott alakul, velem együtt át- meg átírja önmagát. Senki más nem tud a hősöm lenni, mint én magam.

Ösztönösen riaszt, hogy méltatlan apróságok útvesztőjébe tévedjek, igyekezzek valamilyen elvárásnak megfelelni. Egyik kedves íróbarátom csupán csak a zamatos és derűs kamaszpárbeszédet hiányolta a Gimnazistákból. Azt mondtam erre, hogy nem emlékszem ilyenekre. Valójában arról van szó, hogy nem akartam anekdoták aprópénzére váltani a fikciót sem. Még kéziratkorában beszélgettünk a regényről egy szűkebb társaságban. Összehívtam egykori gimnazista barátaimat, hogy mondják el véleményüket, vállalható-e a regény. Számos kényes részletet tartalmaz élő emberekről. Addig nem mehettek haza, amíg el nem olvastátok, és ezt meg nem beszéltek, mondtam nekik. Ezzel telt egy hétfője. Volt, aki a padláson olvasott, volt, aki a kertben. Arra számítottam, hogy kihúzatnak belőle ezt-azt. De nem így történt. Mindenkinek az emlékezetéből előkerült egy-egy történet, és a leghatározottabban utasítottak, hogy tessék ezt meg ezt is beleírni. Nem ment fel engem az, hogy mennyi mindent elfelejtettem. Fel tettem a kérdést, hogy szerintük ennek hány százaléka igaz. Pálfalvi Lajos, aki a regény egyik főhőse, erre azt válaszolta, hogy nagyjából a háromnegyede. Már azt hittem, csak engem foglalkoztat ilyen megszállottan a saját életem, és hogy hány százalékban tartják akár az érintettek igaznak, akár százalékban megsaccolva.

Nem vagyok egyedül ezzel: hozok a megszállottságra egy friss példát valaki mástól. Marek Kochan lengyel író 1969-ben született, A pék fia című hosszabb elbeszélésében maga teszi fel a kérdést, hogy „mennyi igazság legyen egy szövegben, hogy valóságosnak tűnjék, és mennyi lehet benne a kitalált”. Az én bizonytalankodásommal szemben az ő válasza nagyon határozott. Lehet, hogy nem is rossz, ha valaki ilyen pontosan ismeri a világ dolgait: „Harmincnyolc százalék. Ennyi igazságnak kell lennie ahhoz, hogy a szöveg valóságos legyen. A maradékot kitalálhatod. Amennyi a száz százalékból hiányzik.”

A felvetés akkor is jogos, ha az irodalomfilozófia komolytalannak tartja, nem kimondottan központi kérdése. Az olvasónak viszont gyakran igen. Nemrég egyik kollégám azzal állított meg, hogy mutassam a kezem. Öszintén meglepődtem rajta, hogy mit akar, de szó nélkül előrenyújtottam. Mire kíváncsi? Gondoltam, meglátszik, hogy nem járok manikűröshöz.

Kiderült, olvasta azt az elbeszélésemet, amelyben gyerekkori emlékemet elevenítettem fel: amikor borogattunk a kanálisban. Ki akartam venni a kosárból a törpeharcsát, bekapta az ujjamat, ijedten rántottam ki a szájából, és a horgonyyszerű ragadozó foga kitépett egy darabot a mutatóujjamból. Leírtam, hogy ma is meglátszik a helye. Ezért kérte a kollégám, hogy mutassam meg, hol van. Megkönnyebbültem. Elsüllyedtem volna szégyenemben, ha nem tudom prezentálni a heget. Ugyanakkor boldog voltam, hogy a számos életrajzi vonatkozásból éppen ezt, csak ezt akarta ellenőrizni.

*

Ha végignézek a polcomon, nagyjából fel tudom becsülni emlékezetből, hogy melyik könyvet hány százalékban olvastam el. Ha már a valóság és fikció arányát is szórakoztató volt százalékosan egymáshoz viszonyítani, miért ne tehetnénk ezt magával az olvasás aktusával. A száz százalék a legritkább, mert pl. Arthur Millemek, Ernest Hemingwaynek, Mario Vargas Llosának, Gabriel García Márqueznek, Umberto Eco-nak és Sylvia Plathnak minden (eddig) magyarul megjelent könyvét száz százalék fölött olvastam (de ugyanígy lesznek Kosztolányi Dezsővel, Csáth Gézával, Cholnoky Lászlóval és Szerb Antallal is, ha végre minden hozzáférhető lesz tőlük), mert a jó részeket újra el szoktam olvasni még a krimikben is, a csapnivaló részeket pedig át szoktam ugrani a legmagasroptúbb művekben is. Akkor meg honnan tudom, hogy éppen az a rész volt a legrosszabb, ahol bekezdéseket ugrottam át? Hát éppen ez az! Ki tudhat mindent? Vagy inkább így: ki az, aki bármi biztosat tudhat? Milyen a jó olvasás? Fogalmam sincs. Olyan lassan olvasok, mint egy csiga. Láttam ennél rosszabbat is: a múltkor elnéztem a buszban egy embert, mert úgy olvasta a napilapot, hogy közben mozgott a szája, mintha éppen ismerkedne a betűkkel. Ez a másik véglet.

Van valami mágikus és örömteli abban, ahogyan olvasva válogat az ember, mintha utazna, megmagyarázhatatlan, miért éppen úgy jönnek a könyvek sorban, ahogyan a fák. Különbözik a felfedezésnek nem lenne semmi értelme.

Az olvasás hőskora számomra az volt, amikor kevésbé diktálta a konjunktúra a művek egymásutánját. Hanem a bűvész módszere, ahogyan kihúzza egymás után a cilinderből a különböző színű, egymáshoz csomózott textíliákat, a szakaszokat a színek jelzik, de az egésznek a hossza végtelennek és beláthatatlannak tűnik, lesz belőle egy halom végül a földön, ilyen rongypokróc az ember emléke a saját olvasásáról. Azért mondtam az előbb hőskort, mert egy sűrűn teleírt listával jártam a könyvtárba, és amikor kihúztam egy címszót valahonnan, a lap alá nyomban oda kellett vésnem még kettőt-hármat, mert egyik könyv vonzotta a másikat; lehet, hogy csak a hasonló téma vagy a választék miatt, máskor a szerzőért, mert ott volt néha az utószó, ahol önkéntelenül is együtt emlegették más írókkal és művekkel, tehát újabb kibogozásra váró csomókra akadtam, felismerhetők lettek irányzatok és iskolák, átmenetek és határállomások, de soha nem lehetett a végére érni, mert megint és megint lábjegyzetbe botlottam, annak is utána akartam járni, a nyomozás pedig szórakoztató, mert az összefüggések elágazásai terebélyes fává nőnek, és végül minden egyedi szellemiség lombját erről lehet felismerni, talán ezért hasonlítják gyakran erdőhöz a könyvtárat. Valamiért az úgy van, úgy esik, hogy el-elfelejtünk szerzőket, könyveket, talán nem háládatlanság ez, hanem a dolgok természete. De mintha az is volna a természetes, hogy minden változzék, változóban legyen, lehessen változatos.

Azért mondtam az előbb konjunktúrát, mert az irodalom megállíthatatlan áramlásban, azaz a cylinderben van, és hónapról hónapra kihúznak ennyi meg annyi folyóiratot, kiadványt belőle, ezeket persze szintén valahány százalékban olvassa az ember, némelyiket olyan sokra becsüli, hogy megőrzi évfolyamokon át.

Bármilyen lefegyverző is a könyvtár sokféleképpen kifejtett metaforája, a könyvtári könyvekben főleg azt nem szeretem, hogy nem az enyéme. Ami mindenkié, az egy kicsit idegen. Mert a saját könyveihez bensőségebb kapcsolat fűzi az embert; ráadásul írószerrel szoktam olvasni, és nem is feltétlenül ceruzával, hanem ami éppen a kezem ügyébe kerül. Az egybe- és különírást zöld filctollal húzom alá: a legrosszabb helyesírási hibákat a legrosszabb színnel. Egyszerűen nem tudom magam túrtörtetni, hogy valamilyen módon ne fejezzem ki a margón a véleményemet?, érzéseimet?, indulataimat? Eszerint helyezem el persze az olvasottakat is a magam belső hierarchiájában. Ezért nem szeretek sem kölcsönkérni (mert más könyvébe belebarmolni illetlenség), sem kölcsönadni (mert az olyan, mint amikor az ember a bőrét is leveti: valamilyen beteges okból azt feltételezem ugyanis, hogy előbb olvasnák végig az összes megjegyzésemet, mint magát a művet). A könyv az én kezemben nem kegytárgy, amire csak ránézni szabad, hanem átvezetés egy másik világba, alkalom és eszköz és kíváncsiság és élvezet, mert különben minek.

*

Szabályok mindenütt vannak, értelmük is van, csak nem mindig kellemes betartani őket. Élő adások előtt minden médiában kötelező ott lenni általában fél órával korábban. Erre persze tapintatosan megkéri az embert. A várakozást pedig elég rosszul tűri az ember.

Nincs olyan nagy különbség, hogy mire várunk. Mint egy peronon vagy egy repülőtéri váróteremben. Ezen próbálnak enyhíteni azzal, hogy a fogorvosnál például újságok között lehessen válogatni. De azért inkább koncentrálnak az ember a fűtőgép sívítására meg a kompresszor nyálelszívó szortyogására.

Hasonlóképpen van ez a média várótermeiben is. Legutóbb egy hatalmas könyvespolccal találtam szemben magam. Kedves női arc kukkantott be, és azt mondta nagy rutinnal, hogy van víz az asztalon, meg ott vannak a könyvek.

Nem hinném, hogy képes lennék most elmélyülni egy novellában, inkább a saját mondataimat fogalmazom a fejemben.

Nem kell olvasnia. Válogasson belőlük. Ezeket a könyveket hozzák és viszik.

Ezt hogy érti?

Csak úgy itt hagyják, mert nem kellene. Néha a vendégek teszik a polcra, néha a szerkesztők. Kapunk példányokat a kiadótól, a szerzőktől is, és amik nem kellene senkinek, azokat el lehet vinni.

Mosolygott még egyet, és közölte, hogy húsz perc múlva adásba megyünk.

Úgy éreztem magam, mint a gyerek a vidámparkban, bármelyik könyvet haza lehet vinni. Mindjárt gyorsabban telik az idő. Talán sokan olyan könyvvel jönnek, amit itt akarnak hagyni. Szabadpolcos válogatás, és vissza sem kell hozni. Szorgalmazzák, hogy ne szaporodjon fel az állomány, mert az teher.

Szinte kizárólag új kiadások. Akkor körülnézek. A felét én is itt hagynám. A többiből talán válogatnék. Nézegetem, mit vihetnék ki majd a strandra. Elárul, hogy mit hagytaál itt, elárul, hogy mit viszel el.

Sok a pályakezdő. Vannak egészen kiváló klasszikusok. Elméleti munkák és szakkönyvek is akadnak. Némelyik mintha kérné, hogy mentsem meg. Nincsen annál nagyobb kiszolgáltatottság, mint itt kikötni. Mint egy kutyamenhelyen, hogy engem vigyél magaddal.

Mert ami gazdátlan, az senkié. Annak a könyvnek a legsanyarúbb a sorsa, amelyet senki sem visz haza.

Kategória: Sétatér

Denumire autor: Kontra Ferenc

Látó Szépirodalmi Folyóirat